

Eksamen i Emne OPG3401

Bacheloroppgave

«Vaktsoldaters oppmerksomhet under oppdragsløsning»

av

Kadett Jarle Meyer-Nilsen

Godkjent for offentlig publisering

Publiseringsavtale

En avtale om elektronisk publisering av bachelor/prosjektoppgave

Kadetten har opphavsrett til oppgaven, inkludert rettighetene til å publisere den.

Alle oppgaver som oppfyller kravene til publisering vil bli registrert og publisert i Bibsys Brage når kadetten har godkjent publisering.

Oppgaver som er graderte eller begrenset av en inngått avtale vil ikke bli publisert.

Jeg(Vi) gir herved Luftkrigsskolen rett til å gjøre denne oppgaven tilgjengelig elektronisk, gratis og uten kostnader	☒ Ja	☐ Nei
Finnes det en avtale om forsinket eller kun intern publisering? (Utfyllende opplysninger må fylles ut)	☐ Ja	☒ Nei
Hvis ja: kan oppgaven publiseres elektronisk når embargoperioden utløper?	☒ Ja	☐ Nei

Plagiaterklæring

Jeg erklærer herved at oppgaven er mitt eget arbeid og med bruk av riktig kildehenvisning. Jeg har ikke nyttet annen hjelp enn det som er beskrevet i oppgaven.

Jeg er klar over at brudd på dette vil føre til avvisning av oppgaven.

Dato: 30-04-2022

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	5
1.1 Problemstilling	5
1.2 Avgrensning	5
1.3 Struktur	6
2.0 Teori.....	6
2.1 Oppmerksomhet	6
2.2 Persepsjon	8
2.3 Motivasjon og ytelse	9
2.3.1 Maslows Behovsteori	11
2.3.3 Vrooms forventningsteori.....	11
2.4 Meningsskapning i organisasjoner.....	12
3.0 Metode	14
3.1 Valg av metode	14
3.2 Datainnsamling	14
3.2.1 Kvalitative intervju.....	14
3.2.2 Utvalg	15
3.2.3 Intervjuguide	15
3.3 Analyse	16
3.4 Metodiske bemerkninger & etiske hensyn	17
4.0 Resultater	19
5.0 Drøfting.....	20
5.1 Motivasjon	20
5.1.1 «Medsoldaten»	21
5.1.2 Opplevd mening med oppdraget.....	24
5.2 Stimuli	27
5.2.1 Aktivitet	27
5.2.2 Informasjon	28
6.0 Oppsummering.....	31

7.0 Videre forskning.....	33
8.0 Litteraturliste.....	34

1.0 Innledning

Den multinasjonale flybasen i Afghanistan Camp Bastion ble angrepet av Taliban september 2012, der blant annet seks jagerfly av typen AV-8B Harrier ble sabotert (US Army, 2013). I kjølvannet av angrepet, ble det skrevet rapporter om sovende Tonganske vaktstyrker under oppdrag på basen (Aikins, 2013). Selv om dette i senere tid ble avkreftet (US Army, 2013), belyser hendelsen noen viktige aspekter rundt vaktstyrkers opptreden og fokus under oppdrag. Under angrepet tok Taliban seg gjennom basens ytre gjerde, på tross av vakttårn med oppsatte vaktposter for overvåkning av perimeteret. Det ble i ettertid av hendelsen identifisert betydelige feilvurderinger fra egne styrker (US Army, 2013). Likevel kan det hevdes at vaktstyrkenes oppmerksomhet og oppdragsfokus både kunne vært en forebyggende faktor for å avverge angrepet, samtidig som den kunne vært en fellende faktor. Viktigheten av at vaktstyrker som beskytter en flybase er fokuserte og oppmerksomme, vil man derfor kunne påstå at er essensielt for å avverge trusler som oppstår. Ettersom dette i dag er forsket lite på, vil jeg anse det som et potensiale for å danne ytterligere forståelse av soldatenes tjeneste.

1.1 Problemstilling

Med bakgrunn i dette vil jeg i denne oppgaven forsøke å besvare følgende problemstilling: *Hva påvirker oppmerksomheten til vaktssoldater under oppdragsløsning i Norge og Mali?* Oppgaven tar utgangspunkt i tjeneste ved Ørland hovedflystasjon og ved NORTAD¹ operasjonene i MINUSMA².

1.2 Avgrensning

Oppgaven tar utgangspunkt i statisk vakthold, og begrepet «under oppdragsløsning» vil bety oppdrag på statiske vaktposter. Dette er fordi denne typen oppdrag kan synes å være den mest mentalt utfordrende tjenesten, og kan oppleves som monoton. I min fremtidige stilling som troppssjef i baseforsvar vil det være interessant å få et innblikk til hva som påvirker oppmerksomheten og fokuset til vaktssoldater under denne typen tjeneste. Både for å kunne anvende ressursene på en god måte, samt kunne tilrettelegge for at soldatene presterer best mulig. Videre tar oppgaven for seg tjeneste i både Norge ved Ørland hovedflystasjon, og under en av NORTAD-kontingentene i Mali. NORTAD-operasjonen har vært Norges transportfly-bidrag til FN operasjonen MINUSMA. Luftforsvaret har gjennom 3 perioder

¹ Norwegian Tactical Airlift Detachment (Leraand, 2021)

² United Nations Multidimensional Integrated Stabilization mission in Mali (Leraand, 2021)

deployert en transportflydelegasjon med egen vaktstyrke, og operasjonen fremstår som den seneste internasjonale operasjonen Luftforsvaret og baseforsvar har vært en del av. Hensikten med å ha begge tjenester er hovedsakelig for å skape større nyanse i svarene, og for å eventuelt identifisere interessante forskjeller. Likevel vil ikke oppgaven inneha en fullstendig sammenligning av de to tjenestene. Dette grunnet oppgavens begrensninger i størrelse.

1.3 Struktur

Oppgaven vil innledningsvis redegjøre for teori som har vist seg relevant basert på analysert empiri. Videre vil det gjennomføres en full gjennomgang av oppgavens metodiske tilnærming. Deretter vil jeg presentere resultatene fra undersøkelsen før drøftingen der jeg diskuterer resultatene opp mot relevant teori. Avslutningsvis vil jeg oppsummere funnene og konklusjonene fra drøftingen.

2.0 Teori

Teorien for oppgaven består av tre temaer, oppmerksomhet med persepsjon, motivasjon og meningsskaping. For å forstå begrepet oppmerksomhet i lys av problemstillingen, vil oppgaven først redegjøre for grunnleggende teori om oppmerksomhet og persepsjon (Eid, 2018). I tillegg vil oppgaven gjennomgå ulike prosesser og faktorer som påvirker oppmerksomheten, da dette blir relevant senere i oppgaven. I lys av den empiriske analysen ble motivasjon en relevant faktor i oppgaven. I den forbindelse vil oppgaven se nærmere på en syntesemodell av Terence R. Mitchell og James R. Larson, Jr (1987). Her vil også oppgaven se nærmere på mer spesifikke motivasjonsteorier som Maslow's behovsteori (1987) og Vrooms forventingsteori (Miner, 2005). Temaet meningsskaping viste også sin relevans for oppgaven etter analysen. Her vil oppgaven fokusere på teori fra Karl Weick (1995), som i mange år har forsket på meningsskaping i organisasjoner. På bakgrunn av kapittelets plassbegrensninger og antall temaer, er det valgt å gjøre et nøye utvalg av teori innenfor hvert tema fremfor å benytte mange ulike teorier. Dette kan medføre mindre nyanse og dybde i drøftingen, da det er begrenset med relevante teorier å se resultatene opp mot

2.1 Oppmerksomhet

Som oppgavens tema kan oppmerksomhet defineres som «En generell ressurs som benyttes til å støtte kognitive funksjoner som for eksempel persepsjon, læring og hukommelse.» (Eid,

2018, s.95). Menneskets kognitive funksjoner er begrenset, og man evner ikke å bearbeide alt sansene fanger opp. Slik vil oppmerksomhet være den kognitive prosessen som fokuserer på enkelte aspekter av miljøet sansene tar inn, og som samtidig utelukker alt annet. Et eksempel på dette er «cocktailparty-effekten» (Håkonsen, s.55-56, 2003). Her befinner man seg i et rom med mange mennesker og er opptatt i en samtale. Her evner man å fokusere på hva samtalepartneren sier, samtidig som man utelukker støy fra omgivelsene. Men dersom vårt navn nevnes i rommet, blir man plutselig oppmerksom på dette.

Det skilles mellom tre former for oppmerksomhet, selektiv oppmerksomhet, delt oppmerksomhet og vedvarende oppmerksomhet (Eid, 2018, s.95-96). Selektiv oppmerksomhet innebærer at en velger å rette oppmerksomheten vår mot visse ytre stimuli. I operative sammenhenger har evnen til selektiv oppmerksomhet stor betydning for en operatør. Det betyr at operatøren fokuserer på et eller flere stimuli, og samtidig ignorerer andre. Dette gir mulighet for å prosessere mye informasjon uten å bli overveldet (Eid, 2018, s.95). Delt oppmerksomhet innebærer at man fokuserer på å bearbeide to eller flere stimuli samtidig. På grunn av menneskets kognitive kapasitet, ligger det her en fare for at feil skjer dersom de to oppgavene forstyrrer hverandre (Eid, 2018, s. 95). Vedvarende oppmerksomhet innebærer å opprettholde kontinuerlig oppmerksomhet på en oppgave, som for eksempel å holde utkikk eller overvåke sensorsystemer. Dette betyr at en operatør må opprettholde tilstrekkelig oppmerksomhet over en potensielt lang tidsperiode. I slike tilfeller kan ofte feil oppstå som følge av at evnen til å fokusere på oppgaven over tid vil svekkes. (Eid, 2018, s.95-96)

Menneskers oppmerksomhet kan kategoriseres i to ulike måter etter hvordan de kontrolleres, såkalte bottom-up og top-down prosesser. Bottom-up oppmerksomhetsstyring er en mer automatisk måte å styre oppmerksomheten på, og kan ikke kontrolleres av deg selv (Montemayor & Haladjian, 2015, s.43). Den styres av stimuli du får fra sansene, og det er ytre stimuli fra omgivelsene som kontrollerer oppmerksomheten. Motsatt har du top-down oppmerksomhetsstyring. Denne regnes som en aktiv måte å styre oppmerksomheten på, og styres av egen vilje og egne målsetninger (Montemayor & Haladjian, 2015, s.44). I tråd med overnevnte kategorier kan man også skille de mellom aktiv og passiv oppmerksomhetsstyring. Passiv oppmerksomhetsstyring, som bottom-up prosesser er en ufrivillig form for oppmerksomhet og krever ikke mye krefter å opprettholde. Aktiv oppmerksomhetsstyring

derimot, som top-down prosesser beskrives som en fokusert, frivillig og selvstyrt form for oppmerksomhet, som skaper den subjektive følelsen av å bruke krefter (Montemayor & Haladjian, 2015, s.52-53). I sum hevdes det at bottom-up og top-down prosesser kontrollerer oppmerksomheten i ulike situasjoner (Montemayor & Haladjian, 2015, s.52).

2.2 Persepsjon

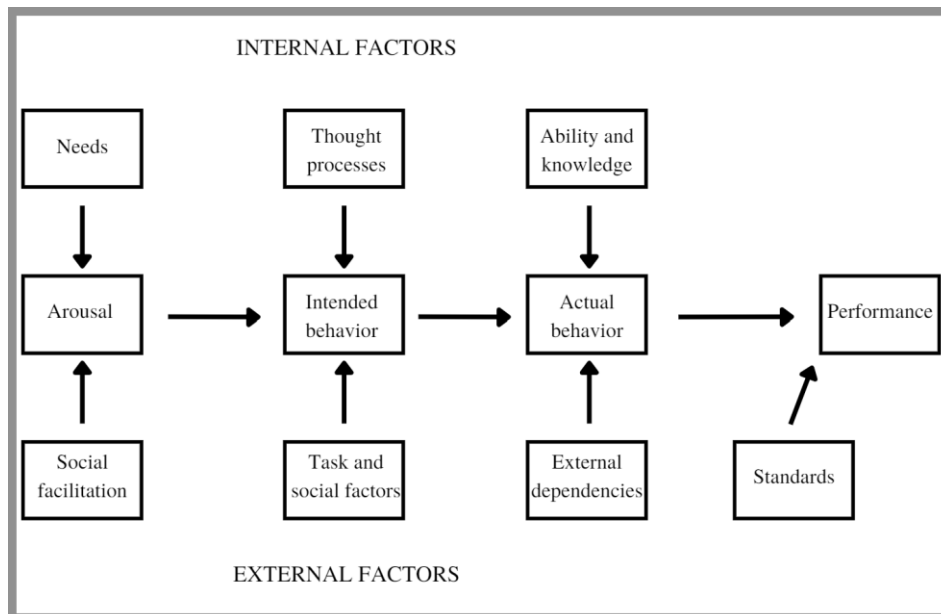
Persepsjon kan forstås som en kognitiv prosess der vi oppfatter objekter i våre omgivelser på bakgrunn av våre sanseintrykk. På denne måten skaper vi oss en indre forståelse av den ytre verden (Eid, 2018, s.100). Persepsjonen er derfor den indre forståelsen av verden man sitter på, mens oppmerksomhet styrer sanseintrykkene. Videre er persepsjon en prosess som påvirkes av både indre psykologiske og ytre kontekstuelle faktorer. Indre psykologiske faktorer innebærer biologiske forhold ved menneskets sanser som påvirker vår opplevelse av ytre objekter. Ytre kontekstuelle faktorer baserer seg på fysiske egenskaper ved omgivelsene som påvirker vår persepsjon. (Eid, 2018, s.104-105)

Indre psykologiske faktorer som indre motivasjon og behovstilstander kan påvirke vår persepsjon. Under dette vil også emosjoner ha en påvirkning. Emosjoner som glede, optimisme, frykt, sinne, skam og skyldfølelse vil kunne påvirke vår persepsjon av en situasjon eller person (Eid, 2018 s.104). Videre vil positive følelser som glede og lykke føre til at vi overser faresignaler eller informasjon, mens emosjoner som utrygghet og frykt kan føre til at rutinemessige situasjoner kan oppleves farlige. (Eid, 2018, s 104)

En ytre kontekstuell faktor er forventninger. Forventninger styrer vår persepsjon eller oppfatning av situasjoner. Ordre, instruksjoner, «Standard operation procedures» (SOP) og informasjon er eksempler på ytre forhold som påvirker persepsjonen vår i ulike situasjoner. Dette kan være informasjon om egne kapasiteter og ressurser, men også mål og intensjoner med oppdraget. Slik informasjon bidrar til å fokusere oppmerksomheten mot oppdraget, og de sentrale forholdene som skal vektlegges under gjennomføringen av oppdraget (Eid, 2018, s.105).

2.3 Motivasjon og ytelse

Terence R. Mitchell og James R. Larson Jr har sammen utviklet en syntesemodell som visuelt beskriver hvordan indre og ytre motivasjonsfaktorer påvirker en person fra aktivering til ytelse (Mitchell & Larson, 1987, s.153). I rollen som vaktssoldat kan det tenkes at prosessene i modellen vil kunne bidra til forståelse og innsikt i soldatenes tanker og handlinger.

Figur 1 (Mitchell & Larson, 1987, s.153)

Første steg i modellen er aktivering. Dette er startpunktet i motivasjonsprosessen og innebærer de mekanismene som aktiverer et individ til å igangsette en handling eller atferd. Dette oppstår ofte som et produkt av indre faktorer som et behov eller ønske, og vil kunne dekkes av blant annet Maslows behovsteori, som forklares dypere under punkt 2.2.1. Av ytre faktorer vil også sosial fasilitering kunne aktivere en person. Sosial fasilitering betyr tilstedeværelsen til andre mennesker, der grunnen til aktiveringen kan være at man ønsker å fremstille seg selv på en god måte, eller er redd for å fremstå dårlig. (Mitchell & Larson, 1987, s.154-155)

Andre steg i modellen er intendert atferd. Det er her intensjonen til handlingen dannes. De indre faktorene her er koblet til tankeprosessene som beslutter intensjonen rundt en handling. Her peker forskningen på tre teoretiske retninger innenfor tankeprosessene (Mitchell & Larson, 1987, s.155). Den første baserer seg på forventningsteori, der handlinger gjøres på valg mellom alternativer, basert på forventninger av utfallet. Forventningsteori forklares

dypere under punkt 2.2.3 i kapitlet. Den andre teorien fokuserer mot ideen om at et menneskes mål kan virke motiverende, og vil kunne være avgjørende faktorer for intensjoner. Den tredje teorien tar utgangspunkt i at en sammenligner seg selv mot andre, og søker likhet og rettferdighet. Intensjonen dannes da for å etablere eller vedlikeholde likhet og rettferdighet slik at man får like mye igjen fra en situasjon som andre. Disse tre teoriene baserer seg på at mennesker analyserer hva de legger inn i en jobb, mot hva de får ut av det, og oppfører seg deretter. Under intendert atferd er de ytre faktorene knyttet til sosiale faktorer, oppgavefaktorer og belønning (Mitchell & Larson, 1987, s.155). Sosiale faktorer handler om hvordan andre mennesker kommuniserer til oss om hvordan vår atferd skal være. Dette kan oppstå gjennom gruppenormer, kommunikasjon mellom medarbeidere eller hvordan rollemodeller oppfører seg. Oppgavefaktorer handler om at mennesker ønsker å jobbe med arbeid som oppleves interessante, stimulerende, givende og selvtillitsbyggende. Siste faktoren som påvirker intensjonen til mennesker, er belønningssystemer eller insentiver. Her er det forbedringer av belønninger og insentiver, herunder omfanget og hyppigheten av forbedringene som har en effekt på å predikere atferd. Et eksempel kan være bonuser i form av penger, der størrelsen og hyppigheten av bonusene er styrende. Totalt styres intendert atferd av både de indre og de ytre faktorene. Merk at det kan være avstand mellom intendert atferd og det faktiske atferden, avhengig av kompetanse og evne samt praktiske forhold.

Siste ledd i modellen handler om det faktiske atferden som utøves (Mitchell & Larson, 1987, s.156). På dette stadiet har individet blitt aktivert samt dannet seg en intensjon med handlingen som skal utføres. Under atferd baseres de indre faktorene på ens evner og kompetanse på det som skal gjøres. De ytre faktorene baserer seg på de ytre omgivelsene som ligger rundt. Her skilles det mellom sosiale, teknologiske og miljømessige faktorer som påvirker atferden (Mitchell & Larson, 1987, s.156). For eksempel dersom en atferd krever samhandling og koordinering med andre, vil disse menneskene også ha en påvirkning på atferden din. I sum vil den faktiske atferden som utføres resultere i en prestasjon. Prestasjon vil være resultatene av atferden som utøves sett i lys av noen kriterier eller standarder (Mitchell & Larson, 1987, s.156).

2.3.1 Maslows Behovsteori

Abraham Maslow utviklet en motivasjonsteori som ofte gjenkjennes som Maslows behovspyramide. Den baserer seg på fem menneskelige behov som legger grunnlaget for motivasjonen til et menneske. Disse har han rangert etter dens betydning hos mennesker, der Maslow mener at dersom det første og mest grunnleggende behovet ikke er dekket så vil ikke mennesket bry seg om de seks andre (Ilstad, 2007, s.78). I boken *Motivation and Personality* beskriver Maslow de syv behovskategoriene. Det første og viktigste behovet er de fysiologiske behovene. De fysiologiske behovene beskrives som de helt fundamentale behovene ethvert menneske har for å kunne overleve (Maslow, 1987, s.15-16). Dette er behov som for eksempel oksygen, vann og mat. Dersom et behov er tilstrekkelig dekt, vil neste behov oppstå. Etter de fysiologiske behovene oppstår trygghetsbehovet. Det innebærer et behov for sikkerhet, stabilitet, beskyttelse og frihet fra angst, frykt og kaos (Maslow, 1987, s.18). Dersom både de fysiologiske behovene og trygghetsbehovet er ivaretatt innen rimelig grad, vil behovet for kjærlighet og tilhørighet oppstå. Det er først på dette stadiet at en person vil begynne å føle på mangelen på venner og nære relasjoner som kjæreste og barn (Maslow, 1987, s.20). Neste er behovet for selvtillit og status. Her inngår det både det indre ønsket om å være sterk, suksessfull og kompetent, men også ønsket om å ha respekt et godt rykte blant andre (Maslow, 1987, s.21). Det femte behovet beskrives som behovet for selv-aktualisering, som innebærer å utfylle ens potensiale innenfor det en ønsker å gjøre. Maslow skriver «what humans can be, they must be» (Maslow, 1987, s.22). Dette er selvsagt individuelt, og for noen innebærer det å være en god mor, mens for andre kan det være å nå sitt potensiale som en idrettsutøver.

2.3.3 Vrooms forventningsteori

Victor Vroom utviklet på 1960-tallet en forventningsteori med grunnideen at mennesker normalt foretrekker visse målsetninger eller utfall ovenfor andre. Vi vil derfor forutse tilfredsstillende eller positive følelser dersom det ønskede resultatet oppfylles, fremfor det uønskede resultatet. Vroom bruker aktivt ordet valens som beskrivende for denne positive følelsen ved slike utfall, og beskriver dette som en sentral variabel i teorien (Miner, 2005, s.97). Dersom du oppnår positiv valens ved et utfall, vil utfallet være foretrukket å oppnå fremfor å ikke oppnå det. I tillegg må valensen ved et utfall også ses i lys av eventuelle fremtidige utfall som kan oppnås som følge av denne. Den totale valensen av et utfall må derfor basere seg på det positive av det spesifikke utfallet, men også ved eventuelle fremtidige

utfall. Et eksempel på et slik utfall vil være valg av yrke, der valget i seg selv kan gi positiv valens, men også fremtidige positive utfall ved for eksempel jobbtilfredshet. Den andre sentrale variabelen i Vroom's teori er forventning. Han mener at mennesker danner seg forestillinger om sannsynligheten for at en spesiell handling vil føre til ønsket utfall (Miner, 2005, s.98). Her mener Vroom at mennesker kontinuerlig vurderer sannsynligheten mellom handlingen og utfallet, altså hvor sannsynlig det er at min handling faktisk vil føre til det ønskede utfallet. Det er kombinasjonen av disse to variablene som danner motivasjonen til et individ for å iverksette en handling. Vroom bruker ordet styrke for å beskrive størrelsen av denne kombinasjonen, som er produktet av sannsynligheten multiplisert med valensen. På denne måten vil et utfall med høy valens, men som oppleves som lite sannsynlig motivere mindre enn en situasjon der valensen er svakt positiv, men som oppleves som sannsynlig å oppnå. Vroom mener at mennesker vurderer dette på en rasjonell måte, og vi velger blant alternativene med høyeste styrken (Miner, 2005, s.98).

2.4 Meningsskaping i organisasjoner

I en mentalt krevende og til tider monoton tjeneste kan meningsskaping være seg viktig for en vaktssoldat. Karl Weick skriver om meningsskaping eller «sensemaking». Meningsskaping har mange definisjoner, men handler i stort sagt om å skape mening i omgivelsene sine, eller i egne handlinger. En populær oppfatning av meningsskaping involverer å plassere stimuli i et rammeverk (Weick, 1995, s.4). Eksempelvis benytter organisasjoner strategi som et rammeverk ettersom det gir folk mening, hensikt og retning for handlingene som gjøres i en organisasjon.

Meningsskaping har syv karakteristikk som skal skille meningsskaping fra andre prosesser som forståelse og egentolkning (Weick, 1995, s.17). De syv karakteristikkene er etablering og opprettholdelse av identitet, retrospeksjon, begrepet «enactment», sosial, pågående, ekstraherte hint og plausibilitet fremfor nøyaktighet (Weick, 1995, s.17).

Identitet som første karakteristikk, baserer seg på at for å skape mening må det være en meningsskaper, og ulike personer vil skape mening forskjellig i samme situasjon. Det hevdes også at prosessene for å utvikle og opprettholde identitet opereres ut fra tre behov; behovet for selvforbedring, behovet for mestring og ønsket for å fremstå som kompetent, og behovet for egen kontinuitet (Weick, 1995, s. 18-20).

Retrospeksjon som andre karakteristikk, representerer det faktumet at man vurderer meningsskaping i fortiden. Man skaper mening ved å reflektere rundt det en har oppfattet, og det en allerede har oppfattet vil alltid være i fortid. Weick beskriver retrospeksjon som muliggjørende for meningsskaping. (Weick, 1995, s.24-25)

Begrepet «enactment» benyttes som tredje karakteristikk, og kan forstås som at mennesker er med å forme den virkeligheten de selv er en del av, ved deres egne handlinger (Weick, 1995, s. 30). På denne måten bidrar de selv til å sette begrensninger og tilrettelegge for muligheter i omgivelsene deres.

Det sosiale karakteristikket baserer seg på at menneskers individuelle vurderinger og handlinger baseres på personens sosiale omgivelser. Weick hevder at meningsskaping aldri gjøres alene, fordi enhver prosess mennesker gjør er avhengig av andre (Weick, 1995, s. 40). Meningsskaping vil derfor aldri gjøres helt alene, fordi egne vurderinger i rammen av en organisasjon er avhengig av andre.

Det pågående karakteristikket baserer seg på at meningsskaping er aldri noe som verken starter eller slutter, men som er konstant pågående (Weick, 1995, s.43).

Ekstraherte hint, eller «extracted cues» handler om at mennesker tar enkle hint eller utsnitt fra sine opplevelser, og danner en større mening rundt opplevelsen (Weick, 1995, s.50). Ekstraherte hint kan for eksempel være enkelte observasjoner av en hendelse som man knytter opp mot en større mening av hva som skjer.

Siste karakteristikk er plausibilitet fremfor nøyaktighet. Weick mener her at mennesker foretrekker at forhold fremstår som rasjonelt og troverdig, fremfor at det skal være helt nøyaktig. Han mener at i en postmoderne verden med politikk og konflikter som konstant krever tolkning, og der mennesker har skiftende identiteter, vil jakten etter nøyaktighet verken være enkel eller spesielt nyttig i lengden (Weick, 1995, s.61).

3.0 Metode

Dette kapitlet vil beskrive oppgavens metodiske tilnærming. Kapitlet vil først redegjøre for valg av metode og forskningsdesign, og de metodiske valg som er gjort underveis i forskningsprosessen. I tillegg vil det redegjøres for utvalget til undersøkelsen, og vurdere oppgavens reliabilitet og validitet.

3.1 Valg av metode

Opgavens tema har til hensikt å skape ny forståelse rundt oppmerksomheten til norske vaktsoldater i Norge og utland, et fenomen som tidligere er lite berørt i forskningen. På bakgrunn av dette har jeg valgt en eksplorerende problemstilling. En slik problemstilling ønsker å skape mer klarhet og kunnskap rundt et fenomen (Jacobsen, 2015, s.80). Dette medfører et behov for nyanserte data med mulighet for mange variabler. Derfor benyttes det en kvalitativ metode for å besvare problemstillingen i oppgaven.

Videre har studien tatt utgangspunkt i en induktiv metode. En induktiv tilnærming kjennetegnes ved at forskerne går fra «empiri til teori». Her er idealet at forskeren innhenter informasjon gjennom en undersøkelse med et åpent sinn, og etterpå systematiserer dataen de har fått inn. Teoriene dannes så i ettertid, basert på denne åpne tilnærmingen (Jacobsen, 2015, s.29). Utenom å lese tidligere forskning og skape meg en forståelse for oppgavens tema, har jeg bevisst unngått å lese mye teori i forkant av undersøkelsen. Dette for å unngå at lest teori skulle ha noen påvirkning på det åpne sinnet den induktive tilnærmingen krever, som kan påvirke hvordan undersøkelsen ble utformet eller gjennomført.

3.2 Datainnsamling

3.2.1 Kvalitative intervju

Opgaven har benyttet en kvalitativ tilnærming gjennom åpne individuelle dybdeintervju som datainnsamlingsmetode i studien. Åpne individuelle intervju kjennetegnes ved at undersøker og informant prater sammen som i en vanlig samtale, og dataen som samles inn kommer i form av, ord, setninger og fortellinger (Jacobsen, 2015, s.146). Intervjuet kan gjennomføres ansikt-til-ansikt, over telefon, videosamtale eller epost. Ansikt-til-ansikt intervju skiller seg ut ved at respondent og forsker er i nærheten av hverandre. Dette vil være svært positivt, da man åpner for en tettere og mer dynamisk kommunikasjon. Samtidig vil dette ofte medføre store

reisekostnader, noe som kan gjøre det vanskelig (Jacobsen, 2015, s.147). I intervjuene knyttet til denne oppgaven ønsket jeg at respondentene skulle dele sine ærlige opplevelser over hva som påvirket deres oppmerksomhet i tjenesten. Derfor så jeg det som hensiktsmessig å gjennomføre intervjuene ansikt-til-ansikt, der sannsynligheten for å etablere tillit og åpenhet er størst (Jacobsen, 2015, s.148). I tillegg ble alle intervju tatt opp med båndopptaker. Dette kan virke hemmende eller forstyrrende på respondentene, da følelsen av å bli tatt opp kan virke ubehagelig (Brottveit, 2018, s.95). Respondentene signerte alle en samtykkeerklæring i forkant av intervjuene, dette forklares under pkt 3.4.

Undersøkelsen inneholdt fem individuelle intervju, gjennomført ved deres respektive bopel eller arbeidsplass. Intervjuene hadde en gjennomsnittlig varighet på 65 minutter, der det lengste intervjuet varte i 77 minutter og det korteste 53 minutter. Jacobsen skriver at intervjuer med en varighet mellom en time og en halv time er å betrakte som en optimal tidsramme (Jacobsen, 2015, s.154). Ved å gjennomføre intervjuene ansikt-til-ansikt på deres foretrukne plass, hadde jeg muligheten til å bli litt kjent og etablere tillit med respondenten før intervjuet, samt være fysisk nær personen. På tross av båndopptakeren og de ulike spørsmålene, opplevdes respondentene som komfortable og relativt trygge under intervjuene.

3.2.2 Utvalg

Oppgavens tema og problemstilling stiller krav til utvalget. For å finne gode svar på problemstillingen trengte jeg personell med erfaring fra tjenesten som vaktssoldat i Norge, og fra tjenesten som vaktssoldat i Mali. Under hvilken kontingent personellet var vaktssoldat både i Norge og Mali, har ikke blitt vektlagt under utvalget av respondenter. Dette er fordi oppdragets art og tjenesten er relativt lik uavhengig hvilken kontingent respondentene har tjenestegjort i, og at studien baserer seg på respondentenes individuelle opplevelser. I undersøkelsen har jeg intervjuet fem personer som alle har tjenestegjort som vernepliktig vaktssoldat i Norge, og som vaktssoldat under en av NORTAD-kontingentene i Mali.

3.2.3 Intervjuguide

En intervjuguide kan ses på som en veileder for forskeren under et intervju. Den styrer hvordan intervjuet er strukturert, hvilke temaer som skal tas og eventuelt hvilke spørsmål som skal stilles (Brottveit, 2018, s.89-92). Oppgaven har tatt utgangspunkt i en intervjuguide med

en middels strukturingsgrad. Guiden strukturerer intervjuet for temaene jeg ønsker å snakke om, og inneholder en rekke spørsmål jeg ønsker svar på. På denne måten kan det se ut som den har høy strukturingsgrad, men den gir meg fortsatt mulighet til å stille utdypnings- og tilleggsspørsmål. Intervjuguiden hadde en tredelt oppbygging. Spørsmålene var delt opp knyttet til tjenesten som vaktsovdatt i Norge, tjenesten som vaktsovdatt i Mali og til slutt en sammenligning av de to. Dette opplevdes som oversiktlig både for meg selv og respondenten, samtidig som det ikke hindret den dynamiske flyten i samtalen der muligheten for å hoppe mellom spørsmålene var til stede.

3.3 Analyse

Som tidligere nevnt ble alle intervju tatt opp med båndopptaker. Disse ble transkribert ord for ord, for å sikre at ingen data blir oversett eller feiltolket i den kommende analysen. Selv om dette er svært tidskrevende, vil dette både lette analysen samt at det åpner opp for kontroll av rådataen mot forskerens tolkninger i ettertid (Jacobsen, 2015, s.202). Under analysen har jeg tatt utgangspunkt i en metode kalt stegvis deduktiv induktiv metode (Tjora, 2017, s.18). Den fungerer ved å arbeide i etapper fra rådata til konsepter eller teorier – den induktive tilnærmingen, men der du også har en rekke tester eller tilbakekoblinger der en sjekker fra det «teoretiske» til det «empiriske» - den deduktive tilnærmingen (Tjora, 2017, s.18).

Første steg i analysen er koding. Ifølge Tjora er hensikten å ekstrahere essensen av det empiriske materialet, redusere dataens volum og legge til rette for idegenerering senere i analysen (Tjora, 2017, s. 197). Tjora beskriver induktiv empirinær koding, som også omtales som «åpen koding» innenfor Grounded Theory. Denne typen koding ønsker å redusere påvirkningen forskeren har gjennom sine forventninger, eller den kjente «magefølelsen». Induktiv empirinær koding kjennetegnes av at kodene skal være svært tett datamaterialet og benytte begrepene som allerede eksisterer i dataen, såkalte «innfødte begreper» (Tjora, 2017, s. 197). Ved bruk av denne typen koding til mine fem intervju, produserte jeg 203 koder der jeg gjenga essensen av en setning eller avsnitt som var relevant for oppgavens tema. Dette opplevdes som en god metode for å opprettholde objektiviteten og dertil den induktive tilnærmingen i kodingen, og samtidig unngå forhåndskategorisering som det er lett å oppnå med for eksempel sorteringsbasert koding (Tjora, 2017, s. 197).

Neste steg i analysen er kodegruppering, eller kategorisering. Her vil alle kodene plasseres innenfor ulike grupper som vil være dannende for utviklingen av temaer i analysen (Tjora, 2017, s.208). Ved bruk av denne tilnærmingen ble kodene sortert under totalt 15 grupper i tillegg til en restgruppe, der de 15 kodegruppene var særlig relevant for oppgavens problemstilling. Flere av disse gruppene kunne oppleves som smale, og noen var ikke gjennomgående blant majoriteten av informantene. Tjora skriver at «I noen tilfeller kan det være hensiktsmessig å gjøre et neste nivå av gruppering dersom man får et stort antall kodegrupper eller opplever dem som tematisk smale.» (Tjora, 2017, s.210). Ved å gjennomføre neste nivå av kodegruppering, ble gruppene som ikke var gjennomgående blant majoriteten av respondentene eliminert, og gruppene som hadde tematisk likhet ble slått sammen. På denne måten reduserte jeg kodegruppene fra 15 til 6. Disse seks ble så strukturert som to hovedfunn og fire funn som underbygger hovedfunnene.

3.4 Metodiske bemerkninger & etiske hensyn

Som kommende offiser innen baseforsvar, samt et års erfaring innenfor bransjen sitter jeg både med personlig interesse og antakelser innenfor oppgavens tema. Jacobsen beskriver både fordeler og ulemper med det å studere sin egen organisasjon. På den ene siden sitter jeg med egne erfaringer rundt det jeg forsker på. Dette bringer en fare for at jeg inntar en rolle som part i saken som det forskes på (Jacobsen, 2015, s. 57), noe som kan påvirke hvordan jeg utarbeider og gjennomfører undersøkelsen, samt hvordan jeg analyserer og tolker datamaterialet i etterkant. Dette representerer en klar svakhet i studien, og er derfor noe jeg er bevisst på. Samtidig vil det å ha erfaring fra organisasjonen og miljøet du selv forsker på medbringe visse fordeler. Jacobsen beskriver førstehåndskunnskap som positivt, fordi det gir kjennskap og forståelse for uformelle strukturer, hva slags språk som benyttes samt organisasjonens historie (Jacobsen, 2015, s.56-57). Dette, sammen med motivasjonen jeg bringer med meg for oppgavens tema, anser jeg som en styrke for oppgaven.

Datametning beskrives som metningspunktet i en studie. Metningspunktet kommer når man ikke lenger opplever at en ny respondent eller informant vil bidra med noe nytt til studien (Ryen, 2002, s.93). Problemstillingen i min studie søker å finne hvilke faktorer som påvirker oppmerksomheten til vaktsovdater i Norge og Mali. Det vil være sannsynlig at det vil være mange ulike svar på problemstillingen, og at svarene mellom respondentene vil variere. Med

5 respondenter i studien vil det være rimelig å anta vi ikke har oppnådd datametning i undersøkelsen.

Opgavens problemstilling og avgrensing har ledet til at demografisk informasjon om respondentene ikke ble ansett som relevant. Faktorer som alder, kjønn og oppholdssted kommer ikke til å utgjøre sentrale diskusjonsfaktorer for denne oppgaven, men burde likevel nevnes som relevante uteliggende faktorer. Det kan være relevant å spekulere i om forskjeller i kjønn eller alder kunne gjort at resultatene hadde blitt annerledes eller at det eksisterer betydelige forskjeller basert på dette. Grunnen til at slike faktorer blir utelatt fra oppgaven er for å lettere holde seg innenfor etiske retningslinjer om oppbevaring av personinformasjon, og ivaretagelse av anonymitet.

I tråd med det Jacobsen skriver om informert samtykke, signerte alle respondentene en samtykkeerklæring som beskrev de ulike aspektene av undersøkelsen. Hvordan innsamlet data skulle anvendes, anonymitet i oppgaven, frivillighet og bruk av båndopptaker (Jacobsen, 2015, s.47-49). Enhver respondent ble også tydeliggjort muligheten for å melde seg av forskningen, selv etter intervjuet var gjennomført. I ettertid av undersøkelsen ble og transkriberinger tilbakesendt til respondentene, slik at det var gitt mulighet for presiseringer og korreksjoner. I tillegg ble det i forkant av undersøkelsen gjort et bevisst valg å ikke gi ut spørsmålene på forhånd. Dette for å forhindre ulik grad av forberedelse til undersøkelsen. Samtidig skal deltakerne forstå hva de samtykker til, men dersom de får for mye informasjon øker sannsynligheten for falske svar (Jacobsen, 2015, s.48).

En etisk utfordring med å benytte kvalitativ metode, er at det kun er forskeren som behandler, tolker og setter dataen i sammenheng. Dette medfører at forskeren har stor innflytelse på hvordan informasjonen respondentene har gitt fra seg, blir formidlet i en oppgave eller rapport. Samtidig har kvalitativ data høy nyanserikdom, noe som kan gjøre det vanskelig å tolke (Jacobsen, 2015, s.131). På bakgrunn av min erfaring og faren om å innta en part i saken det forskes på, er dette noe jeg blir nødt til å være bevisst, for å unngå å fremstille svarene på feil måte. I tillegg vil kvalitativ metode som konsept alltid ha utfordringer med generalisering av funn (Jacobsen, 2015, s.131). Med fem respondenter i studien, vil det være vanskelig å vite

om funnene er representative for andre enn de aktuelle respondentene. Dette er til gjengjeld en styrke i kvantitative undersøkelser, der standardiseringen gjør det mulig å samle inn store mengder data (Jacobsen, 2015, s.134).

4.0 Resultater

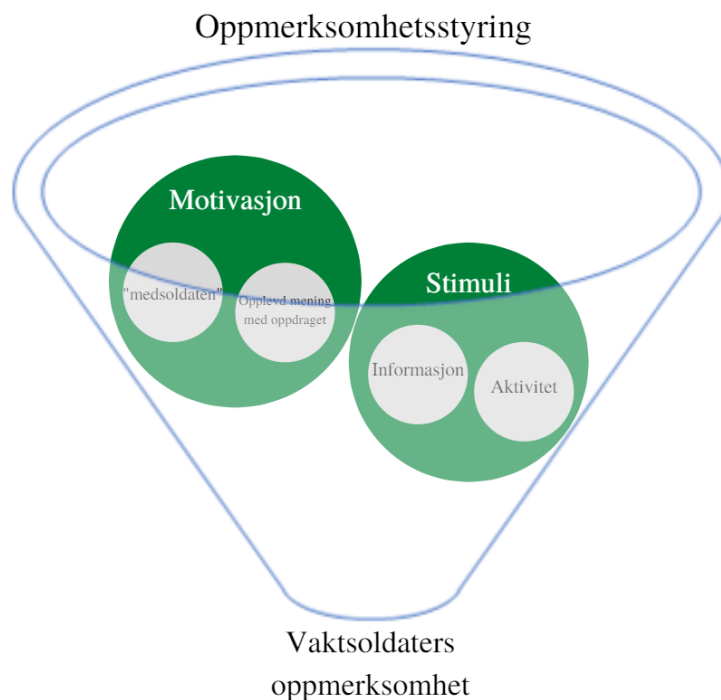
Dette kapitlet vil i korte trekk beskrive resultatene fra oppgavens undersøkelse. De vil bli utdypet ytterligere i drøftingskapitlet. Resultatene fra undersøkelsen viser at det er mange faktorer som påvirker oppmerksomheten til vaktsovdater under oppdragsløsning. Her er det flere faktorer under hovedfaktorene Motivasjon og Stimuli.

Motivasjon står frem som en stor faktor som påvirker oppmerksomheten til vaktsovdater. Tjenesten som vaktsovdater kan oppleves som tidvis monoton, og motivasjonen til hver enkelt har stor betydning for soldatens evne til å opprettholde oppmerksomheten. Dette står klart frem gjennom tilhørende underkategorier; «medsoldaten» og opplevd mening med oppdraget. Stimuli er den andre hovedfaktoren som er blitt identifisert som har betydning for oppmerksomheten. Stimuli presenteres av underkategoriene aktivitet og informasjon.

Resultatene mellom Mali og Norge skiller seg lite, med unntak av underkategorien opplevd mening med oppdraget og informasjon. I drøftingen vil dette påpekes på de punkter resultatene er avvikende fra hverandre, ellers vil de to tilfellene drøftes sammen.

5.0 Drøfting

I dette kapittelet vil jeg drøfte oppgavens problemstilling opp mot mine empiriske funn. Jeg vil søke å besvare følgende problemstilling; *Hva påvirker vaktsoledaters oppmerksomhet under oppdragsløsning i Norge og Mali?* Jeg har illustrert studiens hovedfunn i en figur (Figur 2). Hovedfunnene i undersøkelsen viser at vaktsoledaters oppmerksomhet påvirkes av *Motivasjon* og *Stimuli* med tilhørende underkategorier; «medsoledaten», Opplevd mening med oppdraget, Informasjon og Aktivitet.

Figur 2 – hovedfunn

5.1 Motivasjon

På vaktpost er en av hovedoppgavene til en vaktsoledat å være sensoren utover, samt holde utkikk etter eventuelle trusler og andre oppdukkende hendelser. Dette kan anses som en krevende jobb, da en må opprettholde fokus over tid uten at det nødvendigvis er ting som skjer. Majoriteten av respondentene uttrykte at motivasjon var viktig for å opprettholde et godt fokus under oppdragsløsning.

Jeg følte at det var motivasjon det gikk på da. Det er egentlig alt det går på. For det å være motivert for å gjøre en god jobb, og ønske å gjøre en god jobb. Da sklir det over til at du klarer å holde fokuset (Respondent 5)

Hvis du skal ta det fra individet da, så tror jeg at det (oppmerksomheten) er veldig styrt av motivasjonen og selvdisciplinen til hver enkelt vaktssoldat. (Respondent 2)

Respondentene beskriver at motivasjonen til å gjøre en god jobb har direkte påvirkning på evnen til å holde oppdragsfokus, samt opprettholde fokuset over tid. At respondentens motivasjon og vilje direkte medfører at man klarer å holde fokuset, står i likhet med top-down oppmerksomhetsstyring, der ens vilje og målsetninger styrer oppmerksomheten (Montemayor & Haladjian, 2015, s.43-44). Det kan derfor tenkes at respondentene benytter top-down oppmerksomhetsstyring under oppdragsløsning for å holde fokus på oppdraget. Dette forsterkes av Eid sine beskrivelser av hvordan indre motivasjon og behov påvirker persepsjonen (Eid, 2018, s.104). Har man en indre motivasjon for å «gjøre en god jobb», vil dette direkte påvirke oppmerksomheten mot oppdraget for å oppnå dette. I sum vil være meget sannsynlig at respondentenes oppmerksomhet påvirkes av motivasjonen til oppdraget.

5.1.1 «Medsoldaten»

Under statisk vakthold vil det alltid sitte to soldater på post til enhver tid. 4 av 5 respondenter hevder at medsoldaten og dynamikken mellom dem påvirker oppmerksomheten under oppdragsløsning. Respondent 4 beskriver først hvordan holdningen og innsatsen til medsoldaten påvirker en selv.

«Det må jo for så vidt gå på de folka du sitter med. At hvis du har 2 folk som er slappere enn resten så går årvåkenheten nedover. Samtidig som hvis sitter du med en som gir en innsats, så går det jo oppover. Så stort sett så avhenger det av personen du sitter med da, egentlig.»
(Respondent 4)

Det kan se ut som at respondenten blir påvirket av fokuset til medsoldaten, enten ved å påvirkes negativt eller positivt. Mitchell og Larson beskriver hvordan mennesker til enhver tid søker likhet og rettferdighet ovenfor den jobben en gjør, og at man skal få det samme utbyttet fra en situasjon som andre (Mitchell & Larson, 1987, s.155). Det vil derfor være mulig å anta at respondenten vil tilstrebe likhet i arbeidet, og dermed la seg selv påvirke eller forsøke å påvirke medsoldaten. Førstnevnte forsterkes av respondent 3, «Når du sitter med en som slapper av, så har du ikke lyst til å gjøre hele jobben, så du blir litt lei da, og litt irritert kanskje. Så det vil jo

påvirke årvåkenheten da.» (Respondent 3). Det kan her tolkes som at respondenten påvirkes negativt av medsoldatens manglende innsats i oppdraget. Med bakgrunn i teorien til Mitchell og Larson kan det tenkes at respondenten ikke aksepterer den skjeve arbeidsfordelingen, og mister motivasjonen for å opprettholde oppmerksomheten på oppdraget.

I tillegg kan respondentens uttalelse sammenlignes med emosjoners påvirkning på persepsjonen av situasjoner og personer (Eid, 2018, s.104). Respondentens irritasjon over medsoldaten kan her tenkes å påvirke persepsjonen til å fokusere på medsoldaten, og derfor bort fra oppdraget. Det kan derfor tenkes at respondentenes emosjoner kan påvirke hvordan respondentene fokuserer på oppdraget, da irritasjon til en medsoldat kan ta bort fokuset og oppmerksomheten på oppdraget.

Grunnet menneskets kognitive kapasitet vil evnen til å praktisere vedvarende oppmerksomhet over tid avta (Eid, 2018, s.95-96). Det synes respondentene å bekrefte «... men på time 3 når det ikke kommer en eneste person eller bil, og du har sittet og stirret i en vegg, da begynner fokuset å dabbe litt.» (Respondent 5). Her kan det imidlertid vise seg at dynamikken mellom respondenten og medsoldaten på post utfyller denne svakheten hos hverandre.

Har du en medsoldat som er seriøs, i det at han har litt stolthet i det han gjør, og støtter oppunder det å holde fokus eventuelt gjøre det lettere ved at man veksler på det å holde seg på, så man kan bytte på å slappe av. Hvertfall på nattevakt og de litt tyngre vaktene. Det har mye å si på fokuset mener jeg da. (Respondent 5)

Vi opererte ganske mye i makkerpar så man ser på hverandre og merker at nå er jeg veldig på og oppmerksom, og da kan den andre slappe av litt mer. (Respondent 2)

To av respondentene presiserer begge hvordan de samarbeider med medsoldaten på post for å forhindre nettopp det Eid sier, og de selv bekrefter. Med bakgrunn i dette, vil det være nærliggende å tro at et godt samarbeid med medsoldaten kan bidra til å kunne opprettholde et godt fokus på post.

4 av 5 respondenter beskriver også kommunikasjonen mellom seg selv og medsoldaten på post som en påvirkningsfaktor på energinivået og fokuset, «... og det og ikke sitte alene, og det å prate med noen, og holde seg gående for å ikke synke ned i stolen. Det tror jeg er viktig

for at fokuset skal holde seg gående.» (Respondent 5). Dette påpekes av flere respondenter, og det beskrives som positivt i å holde praten gående på post, slik at en klarer å holde seg påskrudd og til stede. Dette kan ses i lys av sosiale faktorer i Mitchell og Larson sin syntesemodell (Mitchell & Larson, 1987, s.155). Dersom kommunikasjonen mellom respondenten og medsoldaten påvirker oppmerksomheten til respondenten positivt, kan det tyde på at kommunikasjonen fra medsoldaten evner å påvirke atferden til respondenten.

Likevel beskriver også respondentene en ulempe med dette, der faren om å bli dratt for langt inn i en samtale, «Det var vel kanskje hvis praten var litt for lite seriøs opp mot andre ting, eller at du egentlig sitter å bare prater shit. Da kan det hende at du soner litt ut også finner du ut «oi shit, hva skjer nå».» (Respondent 3). Respondent 3 indikerer her at fokuset på samtalen som kan holde en i gang, også vil kunne ta fokuset vekk fra oppdraget. Ved å holde oppmerksomheten på oppdraget, samtidig som du opprettholder en samtale med medsoldaten, vil du ha såkalt delt oppmerksomhet (Eid, 2018, s.95). Utfordringen med delt oppmerksomhet er hvis oppgavene forstyrrer hverandre, er det fare for at feil kan skje (Eid, 2018, s. 95). Dette kan synes å bekreftes gjennom respondent 5 og 3 sine uttalelser. Respondent 5 hevder at praten med medsoldaten er en faktor som bidro til å opprettholde oppmerksomheten over tid. Imidlertid beskriver respondent 3 hvordan useriøs prat kan ta fokus bort fra oppdraget. Ut fra Eid sin teori kan det tenkes at respondent 5 sin kommunikasjon ikke forstyrret oppdragsfokuset, men at dette var tilfellet for respondent 3. På denne måten vil praten kunne være en positiv påvirkning på oppmerksomheten, men kan samtidig være en fallgrube dersom det blir en forstyrrende faktor.

Respondent 1 antyder i forlengelsen av dette at relasjonen med medsoldaten var av betydning om kommunikasjonen var forstyrrende eller ikke.

«Hvis man ikke hadde så mye annet å snakke om, så fokuset ble skiftet litt mer mot oppdragsløsning når man ikke sitter med noen man er sykt god venn med.» (Respondent 1)

Hun antyder her at ved å ha en medsoldat som man ikke henger sammen med til vanlig, vil praten dreie seg mer mot oppdraget fremfor alt annet. Dette kan også tolkes dithen at praten kan bli useriøs dersom medsoldaten er en god venn. I tillegg kan det tenkes at respondentene i større grad ønsker å oppfattes som seriøs og flink av personer man ikke kjenner, fremfor personer som de er gode venner med. På denne måten vil uttalelsen kunne kobles til sosial

fasilitering (Mitchell & Larson, 1987, s.154-155), der andres tilstedeværelse vil aktivisere en person. Basert på dette, vil det være mulig å anta at relasjonen mellom respondenten og medsoldaten vil ha en påvirkning på kommunikasjonen, om det er forstyrrende for oppdraget eller ikke.

5.1.2 Opplevd mening med oppdraget

Sett opp mot motivasjon og styring av oppmerksomheten, viser opplevd mening med oppdraget seg å være betydningsfullt for respondentene. Denne underkategorien fokuserer på meningen med oppdraget, og opplevelsen av meningen underveis i oppdragsløsning. Resultatene skiller her mellom oppdraget i Mali og Norge.

Så er det litt det å vite oppdraget da, og meningen bak hvorfor man gjør det man gjør. Det er jo ekstremt viktig for å kunne motivere seg selv til å holde fokuset, å se hvorfor man gjør det. For hadde du bare blitt satt her, «Se ut av vinduet og se etter biler», blir det litt sånn, okei da er det kanskje ikke så farlig å misse noe. Men ser du hensikten med det, så blir det fort litt enklere.
(Respondent 5)

Respondenten hevder at en handling eller et stimuli ikke oppleves som viktig så lenge man ikke forstår hensikten med det. Weick hevder at ved å plassere stimuli i et rammeverk, vil man kunne forstå, forklare og forutse stimuliet man anvender (Weick, 1995, s.4). Knytter vi Weick's beskrivelse opp mot respondentens uttalelse, kan det tenkes at hensikten respondenten beskriver kan ses i lys av Weick sitt rammeverk. På denne måten vil handlingene man gjør kunne settes inn i et større rammeverk, og en vil kunne skape større mening i handlingene. Samtidig hevder Jarle Eid at informasjon om mål og hensikt med oppdraget, direkte vil bidra til å fokusere oppmerksomheten mot de sentrale forholdene som skal vektlegges under oppdraget (Eid, 2018, s.105). Ved å rette oppmerksomheten mot de sentrale forholdene under oppdraget, kan det tyde på at man tar i bruk selektiv oppmerksomhet (Eid, 2018, 95). Det kan derfor tenkes at respondentens kommentar om «ser du hensikten med det, så blir det fort enklere» (Respondent 5), bunner ut i at respondenten fokuserer oppmerksomheten mot de mer sentrale forholdene i oppdraget, og ignorerer alt annet. Altså tar i bruk selektiv oppmerksomhet.

Det kan tenkes til at våre militære flystasjoner i Norge prioriterer vakthold høyt fordi det foreligger en trussel mot verdiene på stasjonene. Den konkrete trusselen kan derimot oppleves

forskjellig hos den enkelte, og respondentene uttrykker dette som en faktor som påvirker oppmerksomheten.

Sånn i Norge så er det litt sånn, det skjer ikke noe. Så du gir deg selv den friheten, om at det ikke er så farlig om jeg ikke følger med i sektor i 2-3 min Jeg tror det bare er det at det er så rolig ellers, at du forventer at ingenting skal skje, også glemmer du litt den hva du egentlig gjør da Jeg tror det er forventningen om at ingenting skal skje, som ødelegger mest for oppmerksomheten da. (Respondent 3).

Vroom hevder at mennesker styrer sine handlinger gjennom å ta rasjonelle beslutninger basert på produktet av det mest gunstige og mest sannsynlige utfallet, nærmere bestemt valensen multiplisert med sannsynligheten (Miner, 2005, s.97-98). Dersom respondent 3 i dette tilfellet tenker seg to utfall til handlingen å avvike fra oppdragsfokus, der første utfall er at det skjer noe som han går glipp av, og andre utfallet er at det ikke skjer noe. Valensen ved ønsket utfall vil da være å få slappet av. Som respondent 3 beskriver, er sannsynligheten for at noe vil skje svært liten sammenlignet med at det ikke vil skje noe. Styrken, altså produktet av valensen og sannsynligheten, vil være høyere hos det ønskede utfallet fremfor det uønskede utfallet. Motivasjonen for å gjennomføre handlingen vil derfor være større enn å la det være. Det kan også her tyde på at respondenten legger sine forventninger på bakgrunn av tidligere erfaring, «Og det at når det ikke skjer noe, så forventer du også at «okei, imrg skal jeg på vakt, men da kommer det heller ikke til å skje noe».» (Respondent 3). Weick hevder at mennesker bruker ekstraherte hint av informasjon til å skape større mening rundt omgivelsene sine (Weick, 1995, s.50). Dersom respondenten baserer sin forventning om morgendagens hendelser på hvordan de siste dager har vært, vil det være mulig å trekke linjer mellom Weick's ekstraherte hint og respondentens tankegang. Respondent 4 gir også sitt perspektiv på dette.

.... det er ingen hemmelighet at når du sitter på vakt og ingenting skjer at du kommer inn i en egen boble der du føler at uansett hva du gjør så skjer det ingen ting. Så det er mye arbeid for det som føles at er til liten nytte. Så du føler at kanskje du gjør en for god jobb. At du føler du gjør for mye i forhold til det som er nødvendig da. (Respondent 4)

Det ser ut til at respondenten føler arbeidet ikke gjenspeiler behovet, og gjennom det ikke opplever arbeidet som givende. Mitchell og Larson beskriver oppgavefaktorer som en ytre faktor som påvirker den intenderte atferden. Oppgavefaktorer handler om at mennesker søker etter å jobbe med arbeid som oppleves som stimulerende og givende (Mitchell & Larson, 1987, s.156). Det respondenten beskriver, at arbeidet som legges ned oppleves å ha ingen nytte, står i motsetning til det Mitchell og Larson mener at skaper motivasjon for handling.

Det vil derfor være rimelig å anta at opplevelsen til respondenten vil ha negativ påvirkning på motivasjonen for oppgavene i oppdraget, og derfor ha negativ påvirkning på oppmerksomheten.

I Mali ble også trusselnivået og forventninger knyttet opp mot oppmerksomhet. «Trusselen er på en måte litt annerledes, og sannsynligheten er mye større for at ting skjer ... Trusselbildet forandrer seg ofte, så man holder jo fokuset, det er lettere å holde fokus hele tiden, helt ut.» (Respondent 5). Ser vi respondentens uttalelse opp mot Vrooms forventningsteori (Miner, 2005, s.97-98) og eksemplet om Norge, vil man se kontraster. Siden den opplevde sannsynligheten for at noe vil skje er større, vil også styrken av det uønskede utfallet være høyere, altså at man går glipp av noe som skjer. Motivasjonen vil derfor være lavere for å slappe av enn den vil være i Norge, basert på den opplevde sannsynligheten for at hendelser kan oppstå.

I tillegg hevder respondent 5 at konkretiseringen av trusselen var enklere i Mali, «Litt lettere å konkretisere hva oppmerksomheten skal rettes mot der enn her (Norge) ... der har du noe som du må være mer oppmerksom på da, noe som hjelper litt på å holde fokuset oppe.» (Respondent 5). Respondenten hevder her at konkretiseringen av hva oppmerksomheten skal rettes mot, bidrar til å opprettholde fokuset over tid. Sett opp mot teori vil konkretiseringen av oppmerksomheten stemme overens med selektiv oppmerksomhet (Eid, 2018, s.95), der man velger å rette oppmerksomheten mot visse ytre stimuli. I tråd med respondentens uttalelse, kan dette bety at selektiv oppmerksomhet bidrar til å opprettholde oppmerksomheten over tid.

Respondentene beskriver også opplevelsen av hvor viktig oppdraget i Mali var i forhold til i Norge.

... du føler jo at jobben du gjør er mye mer viktig, samtidig som at du har søkt deg til jobben, du har jo vært på et opptak, vært på intervju og kjempet for å få den stillingen. Så der føles jobben mye viktigere, og årvåkenheten blir jo et resultat av det, hvor viktig du mener det er.
(Respondent 4)

Maslows behovspyramide peker på behovet for selvtillit og status som fjerde behov i pyramiden (Maslow, 1987, s.21). Det femte behovet er behovet for selv-aktualisering, der en

ønsker å utfylle sitt potensiale (Maslow, 1987, s.22). Å komme gjennom et opptak samt bli plukket ut blant andre, kan i stor grad bidra til økt selvtillit og status. Maslow sier at dersom et behov i hans pyramide er tilstrekkelig tilfredsstilt, opprettes et nytt behov. Det kan tenkes at behovet for selv-aktualisering oppstår som følge av at behovet om selvtillit og status er tilstrekkelig dekt. På denne måten kan man få et større behov for å prestere og oppnå sitt potensiale, og derfor være mer skjerpet i oppdragsløsningen. I likhet med dette beskriver Karl Weick blant de syv karakteristikkene identitet, der han hevder at prosessene for å utvikle og opprettholde identitet opereres fra tre behov. Behovet for selvforbedring, mestring og egen kontinuitet (Weick, 1995, s.18, 20). Gjennom å mestre, i dette tilfellet kjempe deg til en plass på et oppdrag, vil også ønsket om selvforbedring og kontinuitet være bidragsytere i oppdraget. Sett under ett vil det være nærliggende å tenke at behovet for selv-aktualisering og opprettholdelse av identitet vil kunne bidra til opplevd viktighet av oppdraget.

5.2 Stimuli

5.2.1 Aktivitet

Dette resultatet viser at oppmerksomheten til vaktsovdater påvirkes i stor grad av stimuli. I tråd med Jarle Eid sine uttalelser om vedvarende oppmerksomhet at evnen til å opprettholde oppmerksomheten vil forverres over tid (Eid, 2018, s.95-96), hevder respondentene at stimuli hjelper oppmerksomheten.

... det er jo tungt å fokusere i da 2 timer av gangen gjentatte ganger i løpet av en natt når man egentlig er trøtt, og det ikke skjer noe da. Med en gang det begynner å skje litt, så øker jo energinivået og fokuset kommer tilbake igjen. (Respondent 5)

... aktiviteten rundt da, det påvirket hvertfall meg. Også merket du at oppmerksomheten siger litt når det ikke skjer noe, men så fort det kommer en sambandsmelding så kobler man på igjen da, for min del, for da forbinder jeg det med at noe skjer. (Respondent 3)

Begge respondentene hevder at aktivitet hjelper for å opprettholde oppdragsfokus, samt bringer oppmerksomheten tilbake til oppdraget dersom oppmerksomheten «siger litt». Dette kan sammenlignes med begrepet bottom-up oppmerksomhetsstyring, der det er stimuli fra omgivelsene gjennom sansene som automatisk styrer oppmerksomheten din (Montemajor & Haladijan, 2015, s.43-44). Dette er en ufrivillig form for oppmerksomhetsstyring i tillegg til at det ikke koster krefter, og det er derfor rimelig å anta at respondenten selv får tilbake fokuset på tross av at oppmerksomheten i utgangspunktet «siger litt».

Samtidig påpeker også respondentene i forrige avsnitt hvordan fraværet av stimuli påvirker oppmerksomheten. I forrige avsnitt hevder begge respondentene at det å fokusere på oppdraget over tid med lav grad av stimuli påvirker oppmerksomheten negativt. Som tidligere nevnt står dette i likhet med utfordringen i vedvarende oppmerksomhet, der evnen til å opprettholde oppmerksomheten over tid vil avta (Eid, 2018, s.95-96). I tillegg kan respondentens uttalelser kobles til aktiv oppmerksomhetsstyring. Her er det du selv som styrer oppmerksomheten, og i likhet med respondenten vil den vil skape den subjektive følelsen av å bruke krefter over tid (Montemayor & Haladjian, 2015, s.52). Med bakgrunn i dette kan det være tenkelig at respondentene i tidsrom uten stimuli fra omgivelsene, vil benytte seg av aktiv oppmerksomhetsstyring, og derfor over tid oppleve å være sliten.

Det kan trekkes paralleller mellom aktiviteten på post som fanger oppmerksomheten til respondenten og kommunikasjonen mellom respondenten og medsoldaten. Den tidligere siterte uttalelsen til respondent 3 kan vise hvordan praten mellom soldatene kan fungere som en passiv oppmerksomhetsstyring i seg selv (Montemayor & Haladjian, 2015, s.43-44), «Det var vel kanskje hvis praten var litt for lite seriøs opp mot andre ting, eller at du egentlig sitter å bare prater shit. Da kan det hende at du soner litt ut også finner du ut «oi shit, hva skjer nå».» (Respondent 3). På denne måten vil respondentens oppmerksomhet være styrt av samtalen til medsoldaten. Som sitatet viser kan dette ta fokus vekk fra oppdraget, og kan i verste fall føre til at hendelser og aktivitet i omgivelsene blir oppdaget sent, eller ikke blir oppdaget i det hele tatt.

5.2.2 Informasjon

Respondentene er tydelige i at informasjon fra andre og informasjonsflyt påvirket oppmerksomheten under oppdragsløsning. Respondentenes svar skilte seg imidlertid mellom Mali og Norge. Respondent 4 beskriver informasjonsflyten i Mali som god, og omfattende.

Vi hadde ukentlig brief, der vi fikk etterretning av sikkerhetsbildet i landet da. Så du fikk hele tiden den oppdateringen på hva som kan skje og hvorfor vi er der da. Så det er jo positivt for årvåkenheten. Det hjelper på, det gjør det. At du får en trusselsituasjon, og du merker rundt deg at folk begynner å skjønne litt alvorret i det Så det er litt deilig å få den situasjonsoppdatering da, hele tiden få den påminnelsen. Det hjelper på årvåkenheten.
(Respondent 4)

Respondent 4 hevder den ukentlige briefen de fikk på sikkerhetsbildet i Mali påminnet detasjementet hvorfor de var der, samt hva trusselen var. Det kan tenkes at briefene i seg selv bidro til respondentens meningsskaping i oppdraget, med bakgrunn i hyppigheten, omfanget og trusselbildet. Weick beskriver en oppfatning av meningsskaping som å plassere stimuli inn i et større rammeverk (Weick, 1995, s.4). Gjennom å presentere sikkerhetsbildet i hele landet fremfor kun lokalt, vil det kunne gi et større rammeverk å se oppdraget i. Dette forsterkes av respondent 5, «Det er jo det briefene egentlig hjelper veldig til da, se litt lenger enn sin egen nese, se det som en helhet.» (Respondent 5). Det kan være rimelig å anta at rammeverket Weick bruker i sin oppfatning av meningsskaping kan ses i sammenheng med helheten respondent 5 uttaler, og at det derfor vil være nærliggende å tro at å sette oppdraget i et større rammeverk bidro til meningsskaping i oppdraget.

Samtidig påpeker respondent 4 at briefen holdes hver uke, og respondenten påpeker at det hjelper å «hele tiden få den påminnelsen» (Respondent 4). Dette kan sammenlignes med Weicks femte karakteristikk for meningsskaping, at meningsskaping er pågående. Meningsskaping er aldri noe som starter eller slutter, men som pågår konstant (Weick, 1995, s.43). Det vil derfor være tenkelig at den ukentlige briefen vil bidra i den pågående meningsskapingen.

I tilknytning til ukesbriefene og meningsskaping sier respondent 3 «du får høre om ting på brief, ukesbrief, «okei, det her har skjedd andre steder» og det får deg til å tenke, hva hvis det skjer her, hva vil jeg gjøre da, og sånt da.» (Respondent 3). Det kan tolkes som at respondenten i større grad bygger seg opp en forventning om at likeverdige hendelser som har forekommet andre plasser også kan oppstå lokalt hos respondenten. Dette kan bli sett i lys av Vrooms forventningsteori, der sannsynligheten for et utfall vil bidra til å velge egne handlinger (Miner, 2005, s.97-98). I tillegg beskriver Weick om karakteristikkene retrospeksjon, og hvordan meningsskaping skapes gjennom refleksjon av det man har oppfattet (Weick, 1995, s.24-25). Det kan derfor tenkes at respondenten gjennom refleksjon av oppfattede hendelser andre steder, danner seg forventninger om at tilsvarende hendelser også kan oppstå lokalt.

På den andre siden beskrives også informasjon i Norge som betydningsfull for oppmerksomheten, men i noe annen form enn i Mali.

Det var ganske god situasjonsoppdatering, daglig. Den synes jeg var god. Kanskje ikke på det større bildet, så var det ikke så mye informasjon, men på det nitty gritty, hva som har skjedd i vakta de siste 24 timene, siste 2 ukene. (Respondent 5)

Respondent 5 uttaler at informasjonsflyten var god gjennom daglige situasjonsoppdateringer, og at fokuset var rettet mot lokale forhold fremfor det store bildet. Det kan tenkes at dette kan få konsekvenser for meningsskapingen til respondenten, og derfor oppmerksomheten. På den ene siden vil det være positivt for meningsskaping at situasjonsoppdateringen er daglig, sett i sammenheng med at meningsskaping er en pågående eksersis som verken stopper eller starter (Weick, 1995, s.43). På den andre siden vil det kunne være negativt å fokusere på det lokale bildet respondenten kaller «nitty gritty», og unngå det større bildet. Som tidligere uttalt av respondent 3 «Sånn i Norge så er det litt sånn, det skjer ikke noe» (Respondent 3), noe som kan tyde på at det ikke er så mange hendelser å nevne ved disse daglige oppdateringene. I motsetning til det respondent 3 uttaler om Mali i forrige avsnitt, vil en ikke her ha like mange hendelser å reflektere rundt for å skape retrospeksjon og mening (Weick, 1995, 24-25), samt skape eller opprettholde forventinger til hva som kan forekomme lokalt. I forbindelse med dette vil det være nærliggende å tenke at situasjonsoppdateringene vil både kunne få positive og negative påvirkninger på meningsskaping og oppmerksomheten.

I tillegg beskriver respondent 3 hvordan morgenbriefen kan påvirke oppmerksomheten direkte.

.... og da var det at når du får en brief om morgenen om det som har skjedd, det som kommer til å skje samt etterretningsting, så får du et direkte fokus mot de tinga. Og det hjalp veldig. (Respondent 3)

Respondent 3 uttaler at informasjon om hendelser som enten skal skje eller har skjedd, hjelper respondentene å snevre inn fokuset i oppdraget. Dette kan kobles mot begrepet selektiv oppmerksomhet, der man retter oppmerksomheten mot visse ytre stimuli, og samtidig ignorerer andre (Eid, 2018, s.95). Med dette kan du rette oppmerksomheten mot en spesiell type stimuli, som for eksempel en blå bil. Med bakgrunn i dette kan det tenkes at informasjon om hendelser påvirker oppmerksomheten til respondentene i en selektiv retning, der fokuset i større grad er rettet mot det som skal skje eller har skjedd.

6.0 Oppsummering

Denne oppgaven har forsøkt å belyse hvilke faktorer som påvirker oppmerksomheten til vaktsovdater under oppdragsløsning. Oppgaven har gjennomgått relevant teori innenfor oppmerksomhet og persepsjon, motivasjon og meningsskaping. Videre har oppgave redegjort for den metodiske prosessen studien har gjennomgått, samt presentert hovedfunnene i oppgaven: Motivasjon og Stimuli. Oppgaven har deretter drøftet resultatene opp mot teori, i den hensikt å identifisere og forstå hva som påvirker oppmerksomheten til vaktsovdater i Norge og Mali.

Første hovedfunn viser hvordan motivasjon påvirker oppmerksomheten til soldater. Her viser drøftingen at ønsket om å gjøre en god jobb har direkte overføring til at du retter oppmerksomheten mot arbeidsoppgavene dine, i stedet for alt annet. Videre som underkategori har «medsoldaten» vist seg å være betydningsfull for både oppmerksomheten og motivasjonen. På den ene siden viser «medsoldaten» gjennom samarbeid, dynamikk og innsats å kunne påvirke oppmerksomheten og motivasjonen til respondenten. Samtidig har drøftingen vist at dynamikken mellom soldatene kan utfylle hverandres kognitive svakheter. På den andre siden kan «medsoldaten» gjennom egen innsats og dynamikken mellom dem også ta fokus vekk fra oppdraget. På denne måten vil «medsoldaten» påvirke motivasjonen og oppmerksomheten til respondentene negativt. Den andre underkategorien opplevd mening med oppdraget har også blitt identifisert som stor betydning for motivasjonen og fokuset til respondentene. Opplevd mening med oppdraget har vist hvordan vaktsovdater påvirkes positivt gjennom å forstå hensikten med arbeidsoppgavene sine, oppleve at det foreligger en trussel mot basen de beskytter, og gjennom å oppleve at jobben de gjør er viktig. Derimot har også opplevd mening med oppdraget vist hvordan samme faktorer også kan påvirke motivasjonen til respondentene negativt. Respondentene skiller svarene mellom Mali og Norge, der opplevd av mening med oppdraget var større i Mali enn den var i Norge. Man ser i drøftingen at dette kan forklares av flere årsaker, men det kan tenkes at hovedfaktorene går på opplevd viktighet av oppdraget og den opplevde trusselen.

Det andre hovedfunnet oppgaven viser hvordan oppmerksomheten blir påvirket utenfra, gjennom stimuli. Funnet representeres direkte av sine to underkategorier, aktivitet og informasjon. Aktivitet ble identifisert som en betydningsfull påvirkning på oppmerksomheten,

da den direkte fanger oppmerksomheten til respondentene. Det vil derfor være nærliggende å tro at aktivitet påvirker oppmerksomheten positivt. Mangelen på aktivitet har også blitt identifisert som en påvirkende faktor, der mangelen av stimuli har vist seg å påvirke negativt over tid. Den andre underkategorien informasjon viser hvordan oppmerksomheten kan påvirkes av spesifikk informasjon og informasjonsflyt. Resultatene under kategorien informasjon skiller seg mellom Norge og Mali. I Norge viser informasjonsflyten om den lokale situasjonen seg å påvirke meningsskapingen til respondentene i både positiv og negativ grad, i tillegg til at spesifikk informasjon om hendelser gir økt oppmerksomhet mot enkelte stimuli. I Mali viser informasjonsflyten og situasjonsoppdateringene om hele landet seg å bidra stort til meningsskaping for respondentene på en positiv måte. På denne måten kan det derfor påvirke motivasjonen og oppmerksomheten til respondentene.

I sum har det vist seg å være flere faktorer som påvirker oppmerksomheten til vaktsovdater i Norge og Mali, men i denne studien underbygger alle hovedfaktorene motivasjon og stimuli. Motivasjon som første hovedfunn, påvirker oppmerksomheten til respondentene gjennom å selv styre oppmerksomheten der respondenten selv vil. Er motivasjonen for å gjøre en god jobb høy, vil respondenten selv styre oppmerksomheten mot oppdraget. Er motivasjonen derimot lav for å gjøre en god jobb, vil det være vanskelig å opprettholde oppdragsfokus over tid. Stimuli som andre hovedfunn påvirker oppmerksomheten med stimuli utenfra. Resultatene har vist hvordan stimuli utenfra kan fange oppmerksomheten til respondentene, og påvirke oppmerksomheten deres mot et stimuli. Det har også vist hvordan et stimuli kan bidra til meningsskaping i oppdraget, og på den måten bygger på hverandre. Med bakgrunn i antall respondenter i studien vil det være feil å påstå at funnene er eksternt gyldige. Likevel vil man i denne oppgaven kunne konkludere med at de fem respondentenes oppmerksomhet ble påvirket av flere faktorer under oppdragsløsning, men alle underbygger hovedfaktorene Motivasjon og Stimuli.

7.0 Videre forskning

Gjennom forskningen i oppgaven er det identifisert muligheter for andre aspekter å undersøke. I oppgavens undersøkelse vil det være vanskelig å generalisere funnene. Det vil derfor være mulig å gjøre en kvantitativ studie om samme tema, for å søke å bekrefte eller avkrefte funnene i denne studien. I tillegg har studiens avgrensning ledet til at demografisk informasjon om respondentene ikke har vært vektlagt. Det kan likevel være relevant å spekulere om forskjeller i kjønn eller alder vil kunne gjort at resultatene hadde blitt annerledes, eller at det eksisterer signifikante forskjeller basert på dette. I likhet med dette vil det og kunne være relevant å undersøke om det finnes forskjeller i vaktsoildaters erfaringsnivå.

8.0 Litteraturliste

- Brottveit, G. (2018). *Vitenskapsteori og kvalitative forskningsmetoder: om å arbeide forskningsrelatert* (1.utg). Oslo: Gyldendal Akademisk
- Department of the Army. (2013). *Investigation of the 14-15 September 2012 Attack on the Camp Bastion*. Fort Bragg: US Army. Hentet April 30, 2022 fra URL <https://www.hqmc.marines.mil/Portals/142/USCENTCOM%20Bastion%20Attack%20Investigation%20Redacted%2015-6%20Report.pdf>
- Eid, J. & Johnsen, B. H. (2018). *Operativ psykologi* (3.utg). Bergen: Fagbokforlaget
- Håkonsen, K. J. (2003). *Innføring i psykologi* (2003). Oslo: Gyldendal Akademisk
- Iltstad, S. (2007). *Generell psykologi* (7.utg). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: en innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3.utg). Oslo: Cappelen Damn
- Leraand, D. (2021, juli 18). MINUSMA. Hentet fra URL [MINUSMA – Store norske leksikon \(snl.no\)](https://snl.no/minusma)
- Maslow, A. H. (1987) *Motivation and Personality* (3.utg). New York: HarperCollins
- Matthieu, A. (2013, 3. september). *Enemy Inside the Wire: The Untold Story of the Battle of Bastion*. *GQ*. Hentet fra URL [Enemy Inside the Wire: The Untold Story of the Battle of Bastion | GQ](https://www.gq.com/story/enemy-inside-the-wire)
- Miner, J.B. (2005) *Organizational Behavior 1: Essential Theories of Motivation and Leadership* (1.utg). New York: M.E, Sharpe
- Montemayor, C. & Haladjian, H. H. (2015). *Consciousness, Attention, and Conscious Attention* (1.utg). Massachusetts: The MIT Press
- Mitchell, T.R. & Larson Jr, J. R. (1987). *People in organizations: an introduction to organizational behaviour* (3.utg). New York: Mcgraw-Hill Book Company
- Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet: Fra vitenskapsteori til feltarbeid*(1.utg). Bergen: Fagbokforlaget
- Tjora, A. H. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3.utg). Oslo: Gyldendal Akademisk